

ҚАЗАҚСТАН КІТАПХАНАЛАРЫНДА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ ПАЙДАЛАНУ

Есмагамбетова Г.К., «Құқық және қызмет көрсету» кафедрасының аға оқытушысы,
e.mail: complectovanie.kgu@inbox.ru

Сыдық А. БД-24-1 тобының студенті, e.mail: sydykakmarzhan@mail.ru
Қызылорда Ашық университеті, Қызылорда қ., Қазақстан Республикасы

Аннотация. Мақалада Қазақстан кітапханаларында жасанды интеллектті (ЖИ) қолданудың теориялық және практикалық аспектілері қарастырылады. ЖИ технологияларының ақпараттық іздеу, цифрландыру, каталогтандыру, кітапхана қорын басқару және пайдаланушыларға қызмет көрсету салаларындағы рөлі талданады. Сонымен қатар Қазақстан кітапханаларындағы цифрлық трансформация үдерісі, оның артықшылықтары мен проблемалары сипатталады. Зерттеу нәтижелері ЖИ кітапхана қызметін автоматтандырумен қатар оның сапасын арттыратынын көрсетеді.

Түйін сөздер: жасанды интеллект, кітапхана, цифрландыру, электронды каталог, нейрожүйе, ақпараттық технологиялар.

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты применения искусственного интеллекта (ИИ) в библиотеках Казахстана. Анализируется роль технологий ИИ в таких направлениях, как информационный поиск, оцифровка, каталогизация, управление библиотечными фондами и обслуживание пользователей. Также описываются процессы цифровой трансформации библиотек Казахстана, их преимущества и существующие проблемы. Результаты исследования показывают, что искусственный интеллект не только способствует автоматизации библиотечной деятельности, но и повышает качество предоставляемых услуг.

Ключевые слова: искусственный интеллект, библиотека, цифровизация, электронный каталог, нейросеть, информационные технологии.

Кіріспе

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына арналған «Жасанды интеллект дәуіріндегі Қазақстан: қазіргі қиындықтар және оларды сандық трансформация арқылы шешу жолдары» атты Жолдауында жасанды интеллекттің елдің бәсекеге қабілеттілігін арттыратын стратегиялық құрал екендігі ерекше атап өтілді. Президент цифрлық технологиялар мен жасанды интеллектті дамыту – уақыт талабы екенін, ал инновациялар мен ЖИ тұрақты дамудың негізі болатынын көрсетті.

Қазіргі таңда жасанды интеллект (ЖИ) білім беру, денсаулық сақтау, экономика және мәдениет салаларымен қатар кітапхана ісінде де кеңінен қолданылып келеді. Кітапханалар тек ақпарат сақтайтын орын ғана емес, цифрлық білім мен инновациялық қызмет көрсетудің заманауи орталығына айналууда. Осы тұрғыда ЖИ технологиялары кітапхана қызметін автоматтандыруға, ақпаратты тиімді басқаруға және оқырмандарға сапалы қызмет көрсетуге мүмкіндік береді.

Зерттеудің мақсаты – Қазақстан кітапханаларында жасанды интеллектті қолдану бағыттарын талдау және оның кітапхана жүйесін дамытудағы рөлін анықтау.

Негізгі бөлім

Жасанды интеллекттің кітапхана ісіндегі рөлі

Жасанды интеллект – адамның ойлау, үйрену және шешім қабылдау қабілеттерін имитациялайтын компьютерлік технологиялар жиынтығы. Ол кітапхана қызметін алмастыру үшін емес, керісінше оны жетілдіру және жеңілдету мақсатында қолданылады.

ЖИ-дің кітапханалардағы негізгі бағыттары:

- ақпаратты іздеу және өңдеу;
- электронды каталогтарды басқару;
- құжаттарды цифрландыру;
- кітапхана қорын талдау және басқару;
- қызмет көрсетуді автоматтандыру.

Ақпаратты іздеу және цифрландыру

Заманауи кітапханалық жүйелерде ЖИ пайдаланушы сұранысын тек кілт сөздер бойынша емес, оның мағынасы мен контексті арқылы талдайды. Бұл қажетті ақпаратты жылдам әрі дәл табуға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, мәтінді тану технологиялары (OCR) арқылы ескі кітаптар мен архивтік құжаттар цифрлық форматқа көшірілуде. Бұл сирек материалдарды сақтауға және кең аудиторияға қолжетімді етуге жағдай жасайды.

Электронды каталогтар және автоматтандыру

ЖИ кітаптарды автоматты түрде жіктеп, тақырыптық бөлімдерге бөледі. Бұрын бұл процесс кітапханашылар тарапынан қолмен орындалса, қазіргі уақытта жүйе өзі қателерді анықтап, түзету жолдарын ұсына алады.

Бұл кітапхана қорын өңдеудің жылдамдығын арттырып, каталогтың дәлдігін жоғарылатады.

Қызмет көрсету сапасын арттыру

Кітапханаларда чат-боттар мен виртуалды ассистенттер енгізілуде.

Олар:

- оқырмандардың сұрақтарына жауап береді;
- қажетті кітапты табуға көмектеседі;
- онлайн тіркеу қызметін ұсынады;
- 24/7 режимінде ақпараттық қолдау көрсетеді.

Бұл қызмет көрсету сапасын жақсартып, кітапханашылардың жүктемесін азайтады.

Кітапхана қорын басқару

ЖИ жүйелері кітаптардың сұранысын талдай отырып, қай кітаптардың жиі пайдаланылатынын және қайсысының маңыздылығы төмен екенін анықтайды. Осы деректер негізінде жаңа кітаптарды сатып алу немесе ескілерін есептен шығару туралы шешім қабылданады.

Бұл кітапхана қорын өзекті әрі тиімді басқаруға мүмкіндік береді.

Қазақстан кітапханаларындағы ЖИ енгізу тәжірибесі

Қазақстанда жасанды интеллектті кітапхана саласына енгізу біртіндеп жүзеге асырылуда. Ұлттық академиялық кітапхана және ірі қалалық кітапханалар цифрландыру жобаларын іске асырып, электронды ресурстарды дамытып келеді.

Мысалы, «Жас кітапханашы: Жаңа мүмкіндіктер уақыты» атты кездесулерде кітапхана ісін цифрландыру және ЖИ енгізу мәселелері талқылануда. Сонымен қатар, кейбір кітапханаларда нейро-ассистенттер мен виртуалды көмекшілер іске қосылған.

Бұл технологиялар оқырмандарға ақпаратты жылдам алуға мүмкіндік беріп, кітапхана қызметін жаңа деңгейге көтеруде.

Жасанды интеллекттің артықшылықтары мен қиындықтары ЖИ енгізудің негізгі артықшылықтары:

- ақпаратқа қолжетімділікті арттыру;
- қызмет көрсету жылдамдығын жоғарылату;
- адами қателерді азайту;
- деректерді тиімді талдау.

Алайда бірқатар қиындықтар да бар:

- техникалық инфрақұрылымның жеткіліксіздігі;
- қаржыландыру мәселелері;
- мамандардың дайындық деңгейі;
- ауылдық кітапханалардағы цифрлық теңсіздік.

Адам мен жасанды интеллекттің өзара әрекеті

ЖИ кітапханашыны алмастырмайды, керісінше оның жұмысын толықтырады. Ол техникалық және аналитикалық процестерді орындай отырып, кітапханашыға оқырмандармен тікелей жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

Осылайша, ең тиімді модель – адам мен ЖИ-дің бірлескен жұмысы.

Қорытынды

Қорытындылай келе, Қазақстан кітапханаларында жасанды интеллектті қолдану – заманауи цифрлық қоғам дамуының маңызды бағыты болып табылады. ЖИ технологиялары кітапхана қызметінің барлық саласын қамтып, ақпаратты іздеу, өңдеу, сақтау және ұсыну процестерін түбегейлі өзгертуде.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, жасанды интеллект кітапхана жүйесін жаңа сапалық деңгейге көтереді. Ол:

- ақпараттық ресурстарға қолжетімділікті кеңейтеді;
- оқырмандарға жеке бейімделген қызмет ұсынады;
- кітапхана қорын тиімді басқаруға мүмкіндік береді;
- қызмет көрсету сапасын арттырады.

Сонымен қатар, ЖИ енгізу тек техникалық жаңғырту ғана емес, сонымен бірге кадрлық және ұйымдастырушылық өзгерістерді де талап етеді. Бұл бағытта кітапханашылардың цифрлық сауаттылығын арттыру, инфрақұрылымды жаңарту және бірыңғай ұлттық цифрлық кітапхана жүйесін қалыптастыру маңызды.

Болашақта жасанды интеллект кітапханаларды тек ақпарат сақтау орны емес, толыққанды цифрлық білім беру және зерттеу орталығына айналдырады. Дегенмен, технология қаншалықты дамыса да, адам факторының орны ерекше болып қала береді. Кітапханашының тәжірибесі, мәдениеті және оқырманмен тікелей байланысы ешқашан толық автоматтандырылмайды.

Сондықтан ең тиімді даму жолы – жасанды интеллект пен адам еңбегінің үйлесімді интеграциясы. Осындай тәсіл Қазақстан кітапханаларының бәсекеге қабілеттілігін арттырып, оларды әлемдік цифрлық кеңістікке енгізуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Ұлттық кітапханасы. Кітапхана қызметін цифрландыру жөніндегі материалдар. – Алматы, 2023.
2. Қазақстан Республикасының Ғылым және жоғары білім министрлігі. Цифрлық технологияларды білім мен кітапхана саласына енгізу бойынша әдістемелік ұсынымдар. – Астана, 2024.
3. BAE Bulletin. – 2013. - №13. – б. 44-47. – (Кітапханалардың инновациялық дамуы).